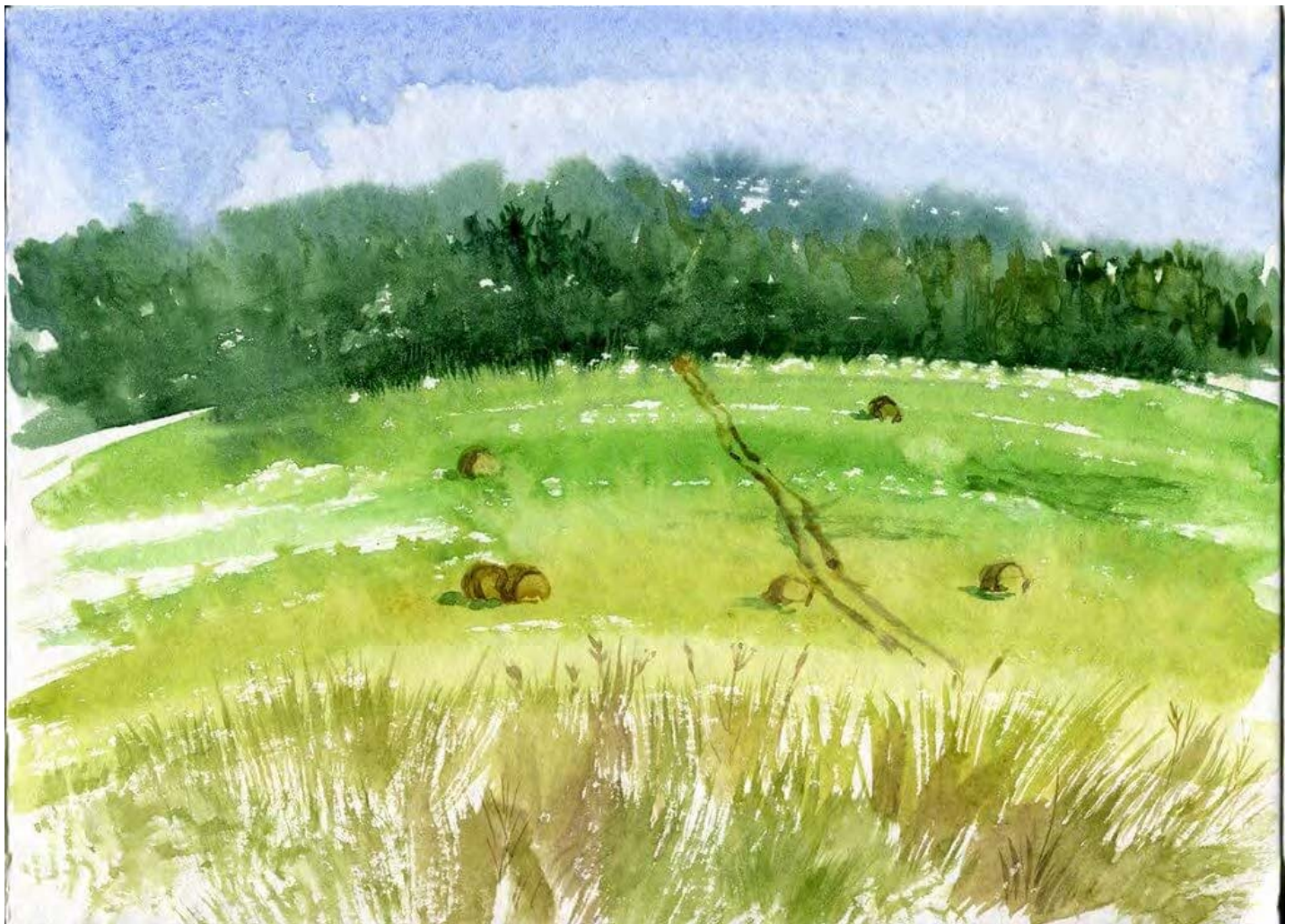

Nacsinák Gergely András

A JÚNIUS VISZONT KÖZEL

2020-06-07 | ESSZÉ

Sose tűnt fel.

Mondhatnám persze, hogy a vers melankolikus zenéje, esetleg hogy részletkérdés, az ember nem feltétlenül akad fenn olvasáskor ilyen csip-csup semmiségeken, de tényleg, nem beszélve arról, hogy elírás is lehet, elvégre felhígult elméjű poétánk a scardanelliség mind állandóbb túlpártjáról időnkint hazaugorva lefirkantott ezt-azt, ki

kérheti itt számon a logikai koherenciát. Egyáltalán: versen, romantikus versen, skizofréniában felőrlődő romantikus költő versén ki kérhet számon bármit, pláne a logikai koherenciát.

És tudom, hogy Hölderlin kronológiailag nem a romantikához tartozik.

Kronológiailag egyáltalán nem tartozik sehová.

Szóval csakugyan fel sem tűnt ebben a dalszerű négysorosban semmi különös, pedig ha százszor el nem olvastam az elmúlt huszonöt évben, hát egyszer sem. Rendben, a százból biztosan volt, amikor csak rápillantottam a papíron, nyugtáztam, hogy tudom, mi van odaírva, és értékeltem, hogy még mindig a helyén van. (Hölderlinnél soha semmi nincs a helyén.) Ebből látszik, bizonyos esetekben mit ér száz olvasás – és mit érhet egyetlenegy.

*Az élet édességeit kiittam én már,
az ifjúság öröme messze, messze rég már!
Április, május, július be távol!
Semmi vagyok már, válnék a világtól. [1]*

Úgyis az utolsó sor marad meg a költészet által kivájt belső hallójáratokban – és abból is leginkább az „*én nem vagyok többé*” mondata –, az visszhangzik még egy darabig abban a hangnemben, amit az első sor megad; az utolsó előttire igazán senki se figyel. Még kevésbé arra, ami nincsen ott. A hiányzó júniusra. Viszont Somlyó György például felneszelt rá – és milyen szépek ezek a felneszelések. A felismert hiányt mindjárt két saját versébe is beépítette, pótolni a másfél évszázados mulasztást, egyszóval látszik, hogy rágódott rajta.

És Június?

Hiszen majd az is olyan régi lesz.

(Vagy nem is volt soha?)

Kihullt az idő felbomlott szövedékéből?

(Vagy fennakadt a bomlott agy rostáján?)

(...)

Egy bika amely kitört a hónapok csordájából?

Vagy egy tag amely kitört az idő márványából?

Egy megismételhetetlen, június nélküli év?

(Vagy egy megismételhetetlen év

amely csupa június?)

Torzóvá csonkított

vagy folytathatatlanul beteljesedett idő?

Érthetetlen törlés a múlt szövegében?

Vagy olvashatatlan írás a jövőnek szánt üzeneten?

Az az elfeledhetetlenül elfeledett

*június **[2]***

A másik vers egy ciklus része, és csak egy rövid utalás:

Nem rajtad múlik és éppúgy se rajtam.

Névtelenül is nevedé e juss.

Rég volt április május július?

*És június? Itt marad, e szavakban. **[3]***

Tetszett ez az irodalmi protézis, amely mégis versbe foglalja azt az elhagyott hónapot. Másmilyenbe, más nyelvbe, de mégis. Mintha valaki végre kifogta volna a palackpostát, amit az 1811-es év egyik délutánján (így képzelem) egy kéz kihajított egy toronyszoba ablakán át – a függöny észrevétlen lebbenése – egyenest a Neckar zöld, selymes és hallgatag vizébe. Aztán itt, a Dunából alighanem, kifogta valaki, felbontotta és válaszolt rá. A szavak vízerei titokzatos összeköttetésekben állnak egymással: a Neckar az adott esetben a Dunába ömlik. Az, hogy ennyivel később

érkezett a válasz, voltaképp csekélység, mindegy. De vajon miért hagyta ki annak idején a palackposta feladója azt a júniust?, tűnődöm. Mert hogy kihagyta, az sose tűnt fel. Most meg annál inkább.

napszúrás

„Úgy látszik, gyalog és összevissza vándorolt, ösztönét követve, az izzó nyárban Franciaországon keresztül és betegségét valószínűleg még napszúrás is súlyosbította. Mikor hónapok múlva hazatért, riasztó romja volt csak önmagának. Olykor feltűnt egy-egy barátja házában, a csodálkozóknak tompa hangon csak annyit mondott: Hölderlin – és tovább sietett.” Szerb Antal ír így, ilyen szépen, egy 1943-as mini-esszéjében. Karcolatában. Amikor nagy dolgok megírásában pillanatnyilag már nem reménykedett. Erre emlékeztem, régebről, főleg a napszúrásra. Hogy honnan vette. Mindenki Hölderlin mentális összeomlásáról beszél, valamikor az 1802-es évben – vagy annak környékén –, alkalmasint a legkülönfélébb okokat sorolva fel, de a napszúrás, az rendszerint nem szerepel a kórismében. Honnan vette? Az „izzó nyár”. Hölderlin Bordeaux-ból indult el hazafelé, gyalog. Házitanítóskodást, vagyis rendes megélhetést feladva, vissza, észak fényei alá. Párizson át. Az út mindenképp tetemes, és gyalog igencsak sok idő, de úgy néz ki, Hölderlin menet közben valahol elveszett, úgy eltévedt, hogy sose lett meg többé. Legalábbis a neve még, Szerb Antal szerint, megvolt, a neve megérkezett Tübingenbe, a többi meg, ami a név mögött ballagott, csak helyel-közzel. Aztán már az sem, hisz nemsokára egy ismeretlen úriember, szelíd és semmiképp se költő, bizonyos Scardanelli vette át a helyét, és maradt ott, Hölderlin helyett. További kérdés, hogy ő akkor viszont hová tűnt.

A napszúrásos hivatkozásra mindenesetre találtam hihető magyarázatot, még hozzá Heidegger csodálatosan érthetetlen Hölderlin-könyvéből. **[4]** Itt közöl egy levélrészletet, amelyet Hölderlin írt egy barátjának, 1802 késő őszén. Érezni belőle, hogy valamelyest lazulnak már a gondolat kötelékei – de az is lehet, hogy Hölderlin mindig így írt, elragadtatottan, enigmatikusan. Vagy az is lehet, csak utólag gondoljuk így. Szerb Antal nyilván ismerte Hölderlin leveleit. Itt olvasható ez a passzus:

„A hatalmas elem, az ég tüze és az emberek csöndje, életük a természetben, és korlátozottságuk és elégedettségük állandóan megragadott, és miként az ember hősokeket ismét, bizony mondhatom, Apolló vert meg engem.” **[5]**

mértéken felül kedvelik egymást

„Apollón nyila” az antik mitologikus beszédben a napsugár; és tudták, hogy az isten inherens gyógyító képessége – amely fiában, Aszklépioszban és unokájában, Hügeiában ölt testet

igazán – éppenséggel romboló erejű is lehet. Ez nem csak a gutaütés költői körültáncolása. A fény istene látóvá gyógyíthat valakit, de mert emberi mértéket nem ismer, a túlságos józanság könnyen az örület fészke lesz. Szóval Hölderlin elindul Bordeaux-ból, ahová eredetileg azért ment, hogy ott tanulmányozza a „déli embert” (az északi mindig a déli embert megy tanulmányozni, érdekes, fordítva ez nemigen esik meg), pontosabban a déli emberben „az antik szellem romjait”. No meg azért is megy, hogy elfelejtse Susette-et. Susette Borkenstein nevét senki sem ismeri, annál inkább azét, akit Hölderlin csinált belőle: Diotimáét. Civilben ő volt annak a frankfurti bankárnak a felesége, aki Hölderlin egyetlen huzamos munkaadója volt. A költő ugyanis két hosszú éven át volt Diotima és a bankár négy gyermekének házitanítója, egészen addig, amíg a férj előtt világossá nem vált, hogy (szintén, mint Apollón esetében), ezek ketten kissé mértéken felül kedvelik egymást, és Jakob Gontard akkor logikus lépésként kirúgta a költőt. Aki attól kezdve Menón lett, a Várakozó. Havonta egyszer látták egymást, titokban. Amíg Hölderlin délre nem költözött. Pontosabban, míg haza nem indult onnan. Hogy pontosan mikor, azt nem tudni: de azt igen, hogy útlevele szerint június 7-én lépett be Némethon területére, Kehlnél, a Rajna hídján átkelve. És ezzel nyoma vész: az onnan száztíz kilométerre lévő Stuttgartba majd csak

a hónap végén érkezik meg, úgyszólván darabokban. Legkésőbb ekkor értesülhetett róla, hogy Susette június 22-én Frankfurtban meghalt. Elvitte a rubeola. De csak Susette-et; Diotima szerencsére jól volt, csak messze. De ezt már alighanem kezdte megszokni.

Szóval ez lehetett a június. A kimondhatatlan, az „*elfeledhetetlenül elfeledett*”. Április, május, július: lehet távol, az ifjúság néhai örömei közé esve – június nem. Hölderlin ettől kezdve állandó júniusban élt, Apolló vakító tüzében, az élet egyetlen végtelenné vált hónapjában, ahonnét képtelenség volt szabadulni máshogyan, mint hogy egy óvatlan pillanatban távozott a józan ész hátsó ajtaján. Talán még abban is reménykedett, hogy ez a hányaveti világ nem is igen veszi majd észre a cserét. Hisz Menónt itt hagyja maga helyett. És Hüperiónt.

Reméli, így majd rendben lesz. Rendben lehet. Elvégre őt várja Diotima.

De ez, úgy látszik, mégsem ilyen egyszerű. Sajnos. Halk, csaknem alázatos zörgetés az ajtón.

Scardinelli kopogtat.

1. *Das Angenehme dieser Welt hab' ich genossen,
Die Jugendstunden sind, wie lang! wie lang! verflossen,
April und Mai und Julius sind ferne,
Ich bin nichts mehr, ich lebe nicht mehr gerne*

A magyar változat Rónay György fordítása. ↑

2. Rónay György: *És a június?...* (részlet) ↑
3. Rónay György: *Mégis petrarkizálva* (részlet) ↑
4. *Magyarázatok Hölderlin költészetéhez*, Debrecen, 1998. ↑
5. L. uo., p.165. ↑

kép | adobe.com